

Néhány új *Ophrys* előfordulás a Balaton-felvidéken

BAUER Norbert¹ – MÉSZÁROS András² – SIMON Pál²

(1) Bakonyi Természettudományi Múzeum, H-8420 Zirc, Rákóczi tér 1.

(2) Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, H-8200 Veszprém Vár u. 31.

Jelen közleményben két *Ophrys*-faj néhány új Balaton-felvidéki előfordulásáról számolunk be. A lelőhelyek teljesen pontos lokalizációját a növények védelme érdekében nem közöljük.

A különleges szépségű, ill. nagyon ritka növényfajok számos botanikus, természetfotós természetes kíváncsiságának célpontjai. Ez teljesen érthető, de sajnos adott esetben problémákat is rejt, hiszen egy ritka növényfaj gyengébb populációját a „tömeges” látogatás, fotózás mellékhatásaként jelentkező taposás komolyan fenyegetheti. A helyzet iróniája, hogy ez esetben a legnagyobb kárt a természetet szerető és védő emberek akarataukon kívül okozzák. Sajnos ez a gondolatmenet valós alapokon nyugszik. Néhány éve nagy feltűnést keltett a poszméhangó Balatonfüred környéki előfordulásának felfedezése (KOVÁCS J. – TAKÁCS - TAKÁCS 1995). Az itt élő kis populáció (~50 tő) a növényfotósok „zarándokhelyévé” kezd válni, akik egy-egy szép példány fotózása közben akaratlanul is jelentős kárt okoznak a fiatal ill. „nem túl szép” példányok kitaposásával, kitörésével stb. Ezek tudatában valóban felmerülhet a kérdés, milyen pontossággal szabad, ill. érdemes közölni a különleges florisztikai értékű adatokat.

E szomorú – minden bizonnyal nem egyedülálló – eset tapasztalataink elgondolkozva fogalmazódott meg bennünk egy javaslat: *A nagy jelentőségű ill. legalább a fokozottan védett fajok florisztikai adatainak közlésekor az előfordulási hely pontos megadását kerülnünk. Ugyanakkor a megtaláló (-k) tájékoztatása (tájékoztassák) a területileg illetékes természetvédelmi szervet (Nemzeti Park Igazgatóságot) a felfedezésről. Így a taxonnal / területtel komolyan foglalkozó kutatók számára a pontos adatok is elérhetővé válnának.* A közleményben SIMON (1992) nomenklatúráját követjük.

Ophrys apifera Huds.

Az utóbbi években erős populációi kerültek elő Zala megye több területéről (ÓVÁRI 1996), a Keszthelyi-hegységből legutóbb ALMÁDI (1998) erősítette meg előfordulását. A Balaton-felvidékről az utóbbi előforduláson kívül a faj jelenléte mostanában nem nyert megerősítést. SOÓ Rezső 1955-ben megjelent tanulmánya a Balatonszőlős „Lázárforrás” helymegjelöléssel közli (KOVÁCS-FELFÖLDY 1958) *Molinietumból* jelzett adatát. MOLNÁR-SULYOK-VIDÉKI (1995) a taxont bemutató oldalon közölt ponttérképen ezt a „kipusztult előfordulások” között tartják számon. Ez valószínűleg helyes megállapítás, hiszen a „Lázárforrás” (=Lázárkút) környéke erősen degradálódott.

BORHIDI-SOÓ 1962-ben közli a fajt a Budai-hegységből. A publikáció jelentőségét növeli, hogy a jelenlegi új adatainkhoz hasonlóan a méhangó itt is száraz-félszáraz termőhelyről, „erdőssztyepp mozaikból” került elő.

Pécsely és Balatonszőlős határában 1999. tavaszán bukkantunk két új, eddig nem ismert összesen mintegy 25-30 tőből álló állományára. A pécselyi Bogomán pusztafüves lejtőssztyepréten, a balatonszőlősi Nyerges-hegyen mintegy 30-40 éve szőlő helyén kialakuló bokorerdő-sztyeprét mozaikban találtunk rá. Meg kell jegyezni, hogy a növény Nyerges-hegyen talált példányai mindössze 300-400 m-re található a Lázárforrástól. A két területen összesen 7 cönológiai felvételt készítettünk (1. táblázat) melynek fajkészlete reprezentálja az élőhely minőségét. Az *Ophrys apifera* e két új előfordulásáról készült ponttérképeket és a cönológiai táblázatok fejlécét (kitettség, lejtőszög, tengersizint feletti magasság stb. adatokkal) a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság Adattárában helyeztük el.

A táblázatban közölt felvételek cönolelemek alapján történt kiértékelése jól rámutat az élőhely átmeneti, mezo-xerophil voltára. Különösen magas a Festuco-Brometea elemek százalékos részvétele, de szinte az összes felvételen megjelennek egyes Festucetalia valesiacaee és Quercetea pubescenti-petraeae elemek jelentősebb borítási- és konstancia értékekkel. A két élőhely közül a nyerges-hegyi felvételek átmeneti jellege kifejezettebb. Feltűnő az *Inula ensifolia* és *Carex halleriana* állandó előfordulása.

1. táblázat. Típusfelvételek a méhbangó termőhelyein

Ophrys sphecodes Mill.

A Balaton-felvidék Ny-i részein gyakoribb (ismertebb) növény. A Balaton-felvidék középső részén, a Balaton-felvidéki kismedencék tájegység területén az utóbbi években több új előfordulására lettünk figyelmesek.

1998-ban találtuk meg néhány tövét a balatoncsicsói Szent-Balázs-hegyen (BAUER-MÉSZÁROS-SIMON 1999), pusztafüves lejtősztyeprét társulásban.

Jóval erősebb, több száz töves állománya került elő Taliándörögd területén a Baksa-hegyen. Az itt élő populáció egy erősen legeltetett, zavart sziklafüves lejtősztyeprét – irtásrét (*Brachypodium pinnatum*) együttesben található. Az előfordulás kapcsán érdemes megemlíteni, hogy e területen az *Ophrys sphecodes* és *Orchis ustulata* fajok többnyire együtt jelennek meg.

Zusammenfassung

Neue *Ophrys*-Vorkommen im Balaton-Oberland (W-Ungarn)

N. BAUER – A. MÉSZÁROS – P. SIMON

Wir berichten über neue Vorkommen von *Ophrys apifera* und *Ophrys sphecodes* im mittleren Teil des Balaton-Oberlands. Die beiden neuen Fundorte von *Ophrys apifera* liegen in der Nähe von Pécsely und Balatonszőlős. Tabelle 1. präsentiert die zöologische Umgebung dieser Art.

Irodalom

- ALMÁDI L. (1998): Néhány aktuális adat a Balaton-felvidék florisztikai ismeretéhez. – *Kitaibelia* 3 (2): 253-254.
- BAUER N. – MÉSZÁROS A. – SIMON P. (1999): Adatok a Balaton-felvidék flórájának ismeretéhez. – *Kitaibelia* 4 (1): 43-50.
- BORHIDI A. – SOÓ R. (1962): Nachtrag zur *Ophrys*-Studien. – *Acta Bot. Hung.* 8: 241-242.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. – TAKÁCS G. (1995): Egyes *Ophrys* előfordulások a Balaton-felvidéken. – *Kanitzia* 3: 137-143.
- KOVÁCS M. – FELFÖLDY L. (1958): Vegetáció-tanulmányok az Aszófői Séd mentén. – *Annales Instituti Biologici (Tihany) Hungaricae Academiae Scientiarum* (1957-58) 25: 137-163.
- MOLNÁR A. – SÜLYOK J. – VIDÉKI R. (1995): Vadon élő orchideák. A hazai növényvilág kincsei. – Kossuth könyvkiadó, Budapest. 160 p.
- ÓVÁRI M. (1996): A méhbangó (*Ophrys apifera* Huds.) előfordulása Zalában. – *Kitaibelia* 1: 71-74.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 892 p.
- SOÓ R. (1959): *Ophrys*-Studien. – *Acta Bot. Acad. Sci. Hung.* 5: 437-471.
- SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V. – Akadémiai Kiadó, Budapest. pp.: 724.

1. táblázat. A növényzet összetétele az *Ophrys apifera* termőhelyein (A felvételek 1999.06.10-én készültek, 2 × 2 m-es kvadrátokban.)

Cönoelem	Felvétel helye:	Bogoma				Nyerges-hegy		
	Felvétel száma:	1.	2.	3.	4.	6.	7.	8.
Arrhenatheretea	<i>Pimpinella saxifraga</i>	+	+	–	–	–	–	+
	<i>Plantago lanceolata</i>	–	+	–	–	+	1	+
	<i>Lotus corniculatus</i> subsp. <i>hirsutus</i>	–	–	–	–	1	–	–
	<i>Knautia arvensis</i>	–	–	–	–	–	–	+
	<i>Helictotrichon pubescens</i>	5	3	+	1	–	–	+
	<i>Briza media</i>	–	–	–	+	–	–	–
	<i>Coronilla varia</i>	–	–	+	+	–	–	–
	<i>Plantago media</i>	–	–	–	–	–	+	–
	<i>Dactylis glomerata</i>	–	–	–	–	–	+	–
	Brometalia	<i>Ophrys apifera</i>	+	–	+	+	+	–
<i>Hippocrepis comosa</i>		5	10	5	+	5	3	8

Cönoelem	Felvétel helye:	Bogoma				Nyerges-hegy		
	Felvétel száma:	1.	2.	3.	4.	6.	7.	8.
Cotino-Quercetum pubescentis Erico-Pinetea Festuco-Brometea	<i>Globularia punctata</i>	3	+	-	-	-	5	1
	<i>Sanguisorba minor</i>	3	1	+	1	1	+	+
	<i>Anacamptis pyramidalis</i>	-	+	-	-	-	1	-
	<i>Plantago argentea</i>	-	+	-	-	-	-	-
	<i>Linum tenuifolium</i>	-	-	-	-	-	-	+
	<i>Teucrium chamaedrys</i>	+	+	+	1	3	1	-
	<i>Cotinus coggygria</i>	-	-	-	-	3	-	-
	<i>Cytisus supinus</i>	-	-	3	5	+	-	-
	<i>Aster lynosiris</i>	5	1	1	1	-	-	-
	<i>Thesium linophyllum</i>	+	1	5	+	+	3	3
	<i>Campanula glomerata</i>	+	-	1	+	-	-	-
	<i>Achillea pannonica</i>	+	+	-	+	-	-	-
	<i>Hieracium pilosella</i>	+	+	+	+	+	+	-
	<i>Filipendula vulgaris</i>	-	-	-	+	-	-	-
	<i>Hypochoeris maculata</i>	-	-	+	-	-	-	-
	<i>Scabiosa ochroleuca</i>	+	+	-	+	-	-	+
	<i>Thymus glabrescens</i>	-	+	-	-	-	-	+
	<i>Dianthus pontederacae</i>	+	+	1	3	-	-	+
	<i>Potentilla arenaria</i>	+	-	-	-	-	-	-
	<i>Salvia verticillata</i>	+	-	+	-	-	-	+
	<i>Phleum phleoides</i>	1	-	3	+	-	-	-
	<i>Salvia pratensis</i>	+	+	-	-	3	1	-
	<i>Pulsatilla grandis</i>	1	5	5	8	-	-	-
	<i>Arabis hirsuta</i>	-	-	+	+	-	-	-
	<i>Carlina vulgaris</i>	-	+	-	-	-	-	+
<i>Muscari neglectum</i>	+	-	+	-	-	+	-	
<i>Hypericum perforatum</i>	-	-	-	-	+	-	3	
<i>Poa compressa</i>	-	-	-	-	3	+	-	
<i>Medicago minima</i>	-	-	-	-	+	-	-	
<i>Alyssum alyssoides</i>	-	-	-	-	+	-	-	
<i>Acinos arvensis</i>	-	-	-	-	+	+	-	
<i>Medicago lupulina</i>	-	-	-	-	-	+	-	
<i>Ononis spinosa</i>	-	-	-	-	-	-	+	
<i>Prunella laciniata</i>	-	-	-	-	-	-	+	
<i>Asperula cynanchica</i>	-	-	-	-	-	-	+	
Festucion rupicolae	<i>Seseli varium</i>	+	3	-	+	-	-	-
	<i>Stipa joannis</i>	30	30	8	8	5	+	30
Festucion vaginatae	<i>Koeleria glauca</i>	-	1	-	5	-	-	3
Festucion valesiacae	<i>Helianthemum ovatum</i>	1	10	-	-	+	1	1
	<i>Festuca rupicola</i>	20	10	8	20	5	3	10
	<i>Inula ensifolia</i>	3	3	20	20	40	55	15
	<i>Pulsatilla prat. subsp. nigaricans</i>	1	-	-	-	-	-	-
	<i>Centaurea sadleriana</i>	3	+	3	1	-	-	-
	<i>Anthyllis vulnearia</i>	+	+	1	1	-	-	-

	<i>Felvétel helye:</i>	Bogoma				Nyerges-hegy		
		1.	2.	3.	4.	6.	7.	8.
<i>Cönoelem</i>	Felvétel száma:							
Festucion valesiacae	<i>Erysimum odoratum</i>	+	-	-	+	-	+	+
	<i>Bupleurum falcatum</i>	1	+	-	-	1	-	-
	<i>Fragaria viridis</i>	+	+	+	+	-	-	+
	<i>Hieracium bauhini</i>	+	-	+	-	-	-	-
	<i>Centaurea micranthos</i>	+	-	-	-	-	-	-
	<i>Alyssum montanum</i>	+	1	-	-	-	-	-
	<i>Carex liparicarpos</i>	-	-	+	-	+	-	-
	<i>Stachys recta</i>	-	-	+	-	+	+	+
	<i>Jurinea mollis</i>	-	-	-	-	3	1	-
	<i>Dorycnium herbaceum</i>	-	-	-	-	-	1	5
	<i>Euphorbia seguieriana</i>	-	-	-	-	-	-	+
	<i>Centaurea triumf. subsp. aligera</i>	-	-	-	-	-	-	+
	<i>Onobrychis arenaria</i>	-	-	-	-	-	-	5
	Molinio-Juncetea	<i>Polygala comosa</i>	+	-	+	+	-	+
<i>Carex flacca</i>		-	-	-	-	-	8	+
Molinion	<i>Carex tometosa</i>	-	-	-	-	1	+	-
Nardo-Callunetea	<i>Juniperus communis</i>	-	-	-	-	-	-	3
Orno-Cotinetalia	<i>Fraxinus ornus</i>	-	-	-	-	3	-	8
Orno-Cotinion	<i>Coronilla coronata</i>	-	-	-	1	3	1	-
	<i>Colutea arborescens</i>	-	-	1	-	-	-	-
Pino-Quecetalia	<i>Orchis purpurea</i>	-	1	-	-	-	-	-
	<i>Carex halleriana</i>	10	15	10	5	5	+	5
	<i>Hierochloe anstralis</i>	-	-	-	3	-	-	-
	<i>Cytisus nigricans</i>	-	-	-	-	-	+	-
Prunetalia	<i>Rosa spinosissima</i>	10	-	-	-	-	-	-
	<i>Rosa gallica</i>	3	-	-	-	-	-	-
	<i>Rosa canina</i>	+	-	1	-	-	-	-
	<i>Prunus spinosa</i>	-	-	-	-	+	+	+
Prunion spinosae	<i>Peucedanum carvifolia</i>	-	-	-	+	-	-	-
Quercetalia pubescentis	<i>Chrysanthemum corymbosum</i>	-	-	-	-	+	-	-
Quercetea pubescenti-petraeae	<i>Peucedanum cervaria</i>	3	3	-	-	-	-	-
	<i>Viola hirta</i>	+	-	-	-	-	-	-
	<i>Campanula bononiensis</i>	-	+	-	3	-	-	-
	<i>Melampyrum barbatum</i>	-	-	+	5	3	3	1
	<i>Dictamnus albus</i>	-	-	-	-	1	-	-
	<i>Quercus pubescens</i>	-	-	-	-	+	3	-
	<i>Brachypodium pinnatum</i>	-	-	-	-	-	1	-
	<i>Turritis glabra</i>	+	-	-	-	-	-	-
Secalietea	<i>Euphorbia cyparissias</i>	+	-	+	+	+	-	-